

ВИДОВИ ПЕДАГОШКИ ИСТРАЖУВАЊА

Апстракт

Предмет на истражување во областа на воспитанието и образованието можат да бидат бројни педагошки прашања и проблеми за чие истражување може да се користат различни извори и различни видови на факти. Во таа насока, а со цел да се одговори на потребите од осознавање на педагогијата и воспитанието, се користат различни видови на педагошки проучувања и истражувања.

Во овој труд ќе се задржиме на оние видови педагошки истражувања и проучувања кои најчесто се среќаваат во истражувачката теорија и практика како: фундаментални, теориски, применети, емпириски, развојни, акциони, социометриски, квантитативни, квалитативни.. Кој вид на педагошки проучувања и истражувања ќе се применува зависи од повеќе фактори меѓу кои: предметот, целта и задачите на истражувањето, видот на фактите кои ќе бидат собрани во истражувањето, логичко-методолошките постапки кои ќе се применат, материјалните, кадровските, временските и други услови. Во истражувањата кои се спроведуваат на подрачјето на воспитанието и образованието често пати постои комбинација на видовите истражувања као дескриптивно-експликативни..што значи не постојат крути поделби. Сепак нивното разграничување овозможува увид во нивните специфичности, нивните карактеристики.

Клучни зборови: истражување, проучување, видови истражувања

Основна цел на секое научно истражување, проучување е да се дојде до решение на однапред поставен проблем, да се даде одговор на однапред поставени прашања. Такви проблеми, прашања во педагогијата има многу. Луѓето отсекогаш тежнееле да тие прашања, проблеми научно се проучат, и да се дојде до општоприфатливи одговори.

Предмет на истражување во областа на воспитанието и образованието можат да бидат бројни педагошки прашања и проблеми за чие истражување може да се користат различни извори и различни видови на факти. Во таа насока, а со цел да се одговори на потребите од осознавање на педагогијата и воспитанието, се користат различни видови на педагошки проучувања и истражувања. Кога говориме за педагошки истражувања и проучувања неминовен е и одговорот на прашањето што подразбираме под поимот педагошко проучување, а што под поимот педагошко истражување.

Под поимот *педагошко истражување* подразбираме посебен облик на сознавање и воспитување кој мора доследно да се организира и спроведува според сосема одредени конкретни методолошки барања, чија цел е откривање на закони и законитости, додека пак под поимот *педагошко проучување* подразбираме процес

на доаѓање до научни вистини кои имаат за цел унапредување на воспитната практика.

Синтагмата „видови педагошки истражувања“ ќе се однесува на: „свкупноста на организацијата на едно проучување, односно истражување на воспитанието, условеност на тој процес, неговата внатрешна кохерентност, меѓусебна поврзаност и условеност на сите делови на таа единствена целина“¹ Кој вид на педагошки проучувања и истражувања ќе се применува зависи од повеќе фактори меѓу кои: предметот, целта и задачите на истражувањето, видот на фактите кои ќе бидат собрани во истражувањето, логичко-методолошките постапки кои ќе се применат, материјалните, кадровските, временските и други услови.

Во литературата се среќаваат најразлични видови на педагошки истражувања и проучувања. Причината за ваквата разновидност лежи во различниот критериум од кој се поаѓа при нивното определување. Во овој труд ќе се задржиме на оние видови педагошки истражувања и проучувања кои најчесто се среќаваат во истражувачката теорија и практика.

Како една од најзначајните поделби на научните истражувања е поделбата според предметот на истражувањето: *фундаментални и применети истражувања*.

Фундаменталните истражувања (анг. basic research) имаат за цел проучување на основните, најважните, суштински прашања за педагогијата и воспитанието, прашања поврзани со предметот на педагогијата, аксиолошки, телеолошки, методолошки прашања и др., сè со цел збогатување на научното знаење од оваа област. Главен метод кој се користи во овој вид на истражување е методот на теориска анализа, историскиот и компаративниот метод. Токму оттаму и произлегува нивната поврзаност со историските проучувања и истражувања.

Применетите истражувања (анг. applied research) се однесуваат на остварувањето на некои практични задачи, т.е. се однесуваат на примената на резултатите од другите видови на истражувања. Имаат за цел унапредување, подобрување, менување на воспитно-образовната дејност во потесна или поширока смисла. Пример: се проучуваат решенијата на некој специфичен проблем, примената на нови стратегии, нови пристапи во наставата и учењето и овозможуваат понатамошен развој на воспитанието и образованието.

Евалуациски, вредносни истражувања - Како што ни кажува и самиот назив, се однесуваат на вреднување во областа на воспитанието и образованието, на вреднување на ефектите, квалитетот во знаења на ученикот, вреднување на работата на наставникот, вреднување на учебници, прирачници, одредена образовна програма или интервенции.

Развојни истражувања (анг. developmental research) - насочени се кон проучување и проверување на влијанието кое го има воведувањето на некои новини во воспитно образовниот процес. овозможуваат генерирање на нови идеи и нивна понатамошна имплементација во воспитно-образовниот процес.

Акциони, дејствени истражувања - Целта на овој вид истражувања е преку истражувачка дејност да се променува, развива, поинаку организира и менува, унапредува воспитната практика. Она што е карактеристично за овој вид истражувања е дека паралелно со сознавањето имаме и менување и обратна насока

¹Bangur, V., Potkonjak, N. (1999), Metodologija pedagogije, Beograd: Sojuz pedagogskih drustava Jugoslavije

менување со осознавање. Појавите се проучуваат во нивниот природен контекст. Секогаш подразбираат еластичност и флексибилна организација. Истражувачи се лицата кои се учесници во дејноста. Често истражувачи може да бидат и самите наставници, доколку се соочат со проблематична ситуација во практиката. Предметот, задачите, хипотезите се менуваат во текот на истражувањето. Резултатите исто така се применуваат во текот на самото истражувањето.

Според начинот на кој доаѓаме до податоците разликуваме *теоретски и емпириски истражувања*.

Теоретските истражувања се однесуваат на решавањето исто така на базичните, суштински прашања на една наука. Воглавно го користат дедуктивниот пристап на собирање на податоци и секогаш поаѓаат од одредена теорија. Овозможуваат зголемување на обемот на научни знаења во педагогијата, овозможуваат анализа на закони, теории, концепти, ставови и сл. и врз основа на тоа преиспитување и доаѓање до нови научни знаења.

Емпириските истражувања се однесуваат на проучување и истражување на проблемот во непосредната практика. Подразбираат примена на повеќе квалитативни техники како: слободно, неформално интервју, партиципативно набљудување. Насочени се кон истражување на состојбите и процесите во воспитната пракса, кон непосредно менување на постојната состојба и процес во нова состојба и процес.

Според критериумот временска насоченост се разликуваат:

Историски проучувања се однесуваат на сите теориски и практични прашања од блиското и далечното минато на педагогијата и воспитанието. Основната нивна цел е запознавање на минатото, меѓутоа и разбирање на сегашните состојби и предвидување какви би можеле да бидат тие во иднина. Предмет на овој вид истражувања можат да бидат: педагошки сфаќања на истакнати педагошки дејци, воспитната пракса, материјалните остатоци и сл. За нивното реализирање огромно значење имаат сочувани извори - примарни, секундарни, кои содржат значајни факти - квантитативни и квалитативни на кои тоа истражување и се заснова. Мошне значајно за овој вид истражувања е составување на библиографски податоци.

Современите истражувања се однесуваат на актуелни проблеми и прашања од педагошката теорија и практика. За нивно реализирање меѓутоа, потребно е најнапред да се изврши историско проучување за да се констатираат сегашните состојби.

Прогностичките истражувања се насочени кон согледување на текот на развојот на појавите во иднина. Прогнозата најчесто произлегува како резултат на претходни проценки, преиспитувања на минатата и сегашна состојба на одредени експерти, стручни лица од соодветната област.

Футуролошки проучувања и истражувања - имаат за задача да помогнат во идниот развој на некоја педагошка појава, процес, однос, резултат. Подразбираат согледување на првите две временски димензии: минато, сегашност за да може да се дојде до прогноза за идниот развој на проучуваната појава.

Трансферзални истражувања - претставуваат вид на емпириските истражувања, во литературата познати и како (*анг. cross-sectional research*). Основната цел на овој вид истражувања е да се проучи една појава во ист

временски период на различни места и услови и на голем број на субјекти. Ваквиот начин на истражување е доста рационален, економичен, ефикасен, овозможува брзо собирање и средување на податоците.

Лонгитудинални истражувања - панел истражувања, должински истражувања. Целта на овој вид истражувања е континуирано следење и проучување на некои педагошки појави во одреден подолг временски период. Предмет на овој вид истражување може да биде развојот на одредени појави, способности. Се применуваат техники од квантитативен и квалитативен карактер.

Монодисциплинарни истражувања-истражувања кои се изведуваат само во границите на една научна дисциплина.

Интердисциплинарни истражувања - истражувања во кои еден проблем, појава, феномен се проучува од позиција на повеќе педагошки дисциплини кои припаѓаат во една област;

Мултидисциплинарни истражувања подразбираат проучување на еден комплексен, сложен проблем, појава, феномен од страна на истражувачи од повеќе дисциплини, повеќе области.

Компаративни истражувања - се нарекуваат според примената на основната логичка операција-компарацијата. Познати се уште под името истражувања по пат на споредување, споредбени истражувања. За нивната примена неопходно е постоење на најмалку две споредливи големини. Во педагогијата се однесуваат на проучување на педагошки појави, утврдување на сличности или разлики, во различни системи, нации, држави, општества.

Дескриптивни истражувања-насочени се кон опишување, дескрипција на предметот, појавата, феноменот кој се проучува без утврдување на причинско последичните врски и односи.

Експликативните истражувања имаат за цел откривање на причинско последичните врски, односи и законитости помеѓу појавите. Овозможуваат нивно длабинско проучување.

Социометриски истражувања - насочени се кон проучување на односите во групата но и кон поединецот како член на одредена група.

Квантитативни истражувања - посебен акцент ставаат на квантификацијата на добиените податоци и настојуваат да и во педагогијата се постигне истото ниво на егзактност, прецизност и точнот како и во природните науки.

Квалитативните истражувања - истражувања насочени кон пронаоѓање на нешто суштествено во проучуваната појава. Овозможуваат расветлување на оние аспекти на појавите кои не можат да се квантифицираат.

Истражувања ориентирани кон документи- Во овој вид истражувања најчесто се користи биографскиот метод. Истражувачот со користење на лични документи настојува да го проучи животното искуство на некоја личност, нејзините размислувања и ставови, сфаќања за светот и сл.

Етнографски истражувања- ориентирани се кон проучување на културата и однесувањето на луѓето и нивните заедници од точка на гледање на оние кои се предмет на истражување.

Истражувања ориентиран кон јазикот и вербалната комуникација-- обезбедуваат увид во формите и механизмите на човековата комуникација и вербална интеракција.

Феминистички истражувања - карактеристични за западните земји, истражувања за правата на жената.

Тимски истражувања - се вклучуваат повеќе истражувачи и интердисциплинарно се проучува покомплексна проблематика, се следат и анализираат поголем број поединечни случаи.

Индивидуални-поединечни истражувања -се реализираат од страна на поединци, самостојно-воглавно се мали истражувања

Постојат и други поделби и други видови на истражувања во зависност од критериумот кој ќе се земе во предвид при нивната поделба.

Во истражувањата кои се спроведуваат на подрачјето на воспитанието и образованието често пати постои комбинација на видовите истражувања, што значи не постојат крути поделби. Сепак нивното разграничување овозможува увид во нивните специфичности, нивните карактеристики.

Литература:

1. Ангеловска-Галевска, Н., (2003), Планирање на научноистражувачката работа, Скопје, интерна скрипта
2. Bangur, V., Potkonjak, N. (1999), Metodologija pedagogije, Beograd: Sojuz pedagogskih drustava Jugoslavije
3. Denzin, N., Lincoln, Y., (1994), Handbook of Qualitative Research, Sage Publication, London, New York
4. Leedy, P.D. (1989), Practical Research-Planning and Design, Macmilian Publ. Comp., New York
5. Muzic, V., (1986), Metodologija pedagogskog istrazivanja, Sarajevo: OOUR Zavod za udzbenike i nastavna sredstva